

**Univerzita Karlova v Praze**

**Právnická fakulta**

**Právní a ekonomicko-právní aspekty odmítnutí dědictví**

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012

V. ročník

Autor: Milan Sýkora

Konzultant: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

## Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do V. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval(a) samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V ..... dne .....

.....

Milan Sýkora

## Obsah

Anotace: Právní a ekonomicko-právní aspekty odmítnutí dědictví.....	5
Summary: The Legal and Legally-Economical Aspects of the Refusal of the Inheritance.....	5
Právní a ekonomicko-právní aspekty odmítnutí dědictví.....	6
1. Úvod.....	6
2. Ekonomické a některé vybrané římskoprávní aspekty odmítnutí dědictví.....	8
2.1. Několik poznámek k historickému vývoji dědického práva v době archaické a římské, aneb vznik ochrany dědicových věřitelů.....	8
2.2. Několik úvah o ekonomické stránce odmítnutí dědictví.....	9
2.3. Odmítnutí dědictví z hlediska efektivnosti.....	10
3. Současná právní úprava institut odmítnutí dědictví.....	12
3.1. Obecná úprava dle občanského zákoníku a občanského soudního řádu.....	12
3.1.1. Nabytí dědictví.....	13
3.1.2. Úkony spojené s odmítnutím dědictví.....	13
3.1.3. Podmínky odmítnutí dědictví.....	14
3.1.4. Zastoupení při odmítnutí dědictví.....	16
3.2. Zvláštní omezení odmítnutí dědictví v současné právní úpravě.....	17
3.2.1. Souběh dědického a exekučního řízení.....	17
3.2.2. Souběh dědického a insolvenčního řízení.....	19
4. Odmítnutí dědictví de lege ferenda.....	21
4.1. Obecně o dědění dle nového občanského zákoníku.....	21
4.2. Odmítnutí dědictví v návrhu nového občanského zákoníku.....	22
4.2.1. Zřeknutí se dědického práva.....	22
4.2.2. Odmítnutí dědictví.....	23
4.2.3. Vzdání se dědictví.....	24

4.2.4. Závěrem o institutech nového občanském zákoníku rozšiřujících stávající odmítnutí dědictví.....	25
5. Závěrem.....	25
Prameny.....	27
Literatura .....	27
Judikatura .....	28

## **Anotace: Právní a ekonomicko-právní aspekty odmítnutí dědictví**

Práce analyzuje základní právní a ekonomicko-právní aspekty tradičního institutu dědického práva, kterým je institut odmítnutí dědictví. V úvodu práce jsou nastíněny základní myšlenky ekonomické podstaty prolínání dědického práva a insolvenčního práva. V právně-analytické kapitole je potom rozebrána současná úprava, a to nejprve z hlediska úpravy občanského zákoníku z roku 1964 a občanského soudního řádu z roku 1963 ve znění platném a účinném k březnu 2012. Druhá část této kapitoly je potom věnována souběhu dědického řízení s řízením exekucním a insolvenčním. Podrobně je rozebrána hlavně ochrana věřitele dědice, která v praxi činí s odmítnutím dědictví největší potíže. V poslední kapitole jsou potom rozebrány změny související s novým občanským zákoníkem (č. 89/2012 Sb.), především instituty vzdání se a zřeknutí se dědictví. Jsou stručně zanalyzovány možnosti jejich praktického použití.

## **Summary: The Legal and Legal-Economic Aspects of the Refusal of the Inheritance**

The paper *The Legal and Legal-Economic Aspects of the Refusal of the Inheritance* is to analyze the traditional institute of hereditary law in legal and economical way. In the first part, the elemental economical concepts of the interaction between hereditary and insolvency law are discussed. Secondly, the current legal situation in the Czech Republic is analyzed. The analysis comprises mainly the Civil Code from 1964 and the Civil Procedure Code from 1963 which contain the relevant legal norms. The second part of this chapter is focused on the interaction between hereditary civil procedure, law enforcement and insolvency procedure, mainly from the point of view of creditor-debtor relations. The most detailed is the part dealing with the rights of the creditor of insolvent heir. The last chapter describes the main changes coming into effect with the New Civil Code (Collection of Laws nr. 89/2012). It is mainly use of new institutes in practice what is analyzed.

# Právní a ekonomicko-právní aspekty odmítnutí dědictví

## 1. Úvod

Právo odmítnutí dědictví, nebo-li právo dědice odmítnout majetek, který na něho má v rámci dědění přejít, a vydat se vstříc majetkové i právní diskontinuitě s předchozími generacemi, se může na první pohled zdát jako neoddiskutovatelné a zcela v souladu s teorií autonomie vůle. Dle Obecného zákoníku občanského dokonce bylo dědictví nutné přijmout.<sup>1</sup> Nicméně pokud se na věc podíváme blíže, zjistíme, že úprava není v tomto směru jednoduchá a právo odmítnutí dědictví je v různých podobách omezeno, a že tomu může být v některých případech dobrý důvod.

Cílem této práce je prozkoumat právě tuto část dědického práva, které je jako celek současnou právní vědou, soudě dle množství odborných publikací mu věnovaných, bráno spíše jako marginální obor. Stav současného dědického práva popsal v jednom ze svých článků Eliáš takto: „... *naše dědické právo ... odmítlo veškeré tradice opuštěním umného pletiva právnických institutů budovaného evropskými civilizacemi na tři tisíce let, tak aby se dospělo k vyvážení různých zájmů a hledisek, mezi nimiž vystupují do popředí jak nezbytný respekt k zemřelému a k tomu, co za svého života projevil, tak i odevzdání pozůstalosti dědicům a ochrana práv zůstavitelových věřitelů.*“<sup>2</sup>

Myslím, že je to právě tento citát, kde se demonstrují základní problémy, kterým se nadále budeme věnovat. Prvním z nich je problém ekonomických principů, které by měly mít v právní aplikaci vždy svůj prostor. Prací věnujících se ekonomické analýze dědického práva je poskvrnu, tato práce ovšem zahrnuje alespoň nástin relevantních teorémů, které je třeba zvážit. K jejich vysvětlení je potom zahrnut velmi krátký exkurz do římského práva dědického, byť ucelenou historii tohoto právního institutu jsem do práce z důvodu jejího nevelkého rozsahu nezařadil.

Dále jsem se pokusil o právní analýzu současné úpravy a doplnil ji relevantní judikaturu. Co se týče zvláštních zákonů, v rámci úpravy majetkových práv, je třeba jako vždy, když jde o majetková práva, vypořádat se s úpravou situace, kdy dlužníci nemohou dostát svým závazkům. V rámci odmítnutí dědictví se potom nesečkáme tak často s problémy při ochraně práv věřitelů

---

<sup>1</sup> § 799 ABGB.

<sup>2</sup> Eliáš, K.: *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného*, in: Dvořák, J., Winterová, A.: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha : ASPI 2005, str. 69.

zůstavitelových, ale spíše při ochraně práv věřitelů dědicových, kterým jsem tedy věnoval samostatnou kapitolu. Na závěr jsem vzhledem k poslednímu legislativnímu vývoji zařadil kapitolu mapující právní úpravu nového občanského zákoníku.<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Byť nový občanský zákoník hlásí k odkazu Obecného zákoníku občanského, v rámci dědického práva jeho systém nepřijímá.

## 2. Ekonomické a některé vybrané římskoprávní aspekty odmítnutí dědictví

Ještě než se podíváme na současnou (a budoucí) právní úpravu, rád bych čtenáře seznámil s několika málo historickými a ekonomickými aspekty odmítnutí dědictví, abych demonstroval širší aspekty, které je při posuzování odmítnutí dědictví třeba zvažovat. Historie dědického práva je velmi pestrá a jistě byla mnohem zevrubněji a lépe popsána na jiných místech, proto se omezím pouze na několik odstavců o vývoji, kterým prošla římská společnost, a který je pro naše účely klíčový. Literatury zabývající se ekonomickou analýzou dědictví naopak není k dispozici mnoho, stejně jako prostoru v této práci, proto v tomto případě dále uvedu spíše několik tezí, které tuto problematiku ohraničují, abych čtenáře seznámil s nejdůležitějšími body této problematiky.

### 2.1. Několik poznámek k historickému vývoji dědického práva v době archaické a římské, aneb vznik ochrany dědicových věřitelů

Pokud se podíváme do historie, dědické právo prošlo velmi dlouhým vývojem, neboť se jedná o jeden z nejstarších právních nástrojů přechodu majetku. Konkrétně při dědění dochází k *univerzální sukcesi*, neboli přechází všechen majetek jako celkem včetně všech závazků a pohledávek.<sup>4</sup>

V některých archaických společnostech byla smrt zůstavitele spojená s fyzickou likvidací jeho movitého majetku (a to někdy včetně otroků či části rodiny). Nicméně záhy se tato koncepce ukázala jako ne zcela ekonomicky výhodná a s rozvojem koncepce vlastnictví nemovitého majetku univerzálně nepoužitelná. Bylo proto tedy žádoucí přejít na systém, kdy dojde k přechodu majetku, nebo-li *univerzální sukcesi*, jak bylo popsáno shora, na dědice.

V římském právu, tedy v době kdy dědické právo dosáhlo značného rozkvětu,<sup>5</sup> došlo ke značnému vývoji. V rigidním civilním právu nebylo odmítnutí dědictví možné. Všechn majetek napadal na jediného dědice. V prostředí agrární společnosti nebylo žádoucí dělit zemědělskou půdu,

---

<sup>4</sup> Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, 2. vydání, Praha : C.H.Beck 1997, str. 267.

<sup>5</sup> Tamtéž str. 266.



pokud měly být zachovány výnosy.<sup>6</sup> Stejně tak nebylo žádoucí, aby předlužené dědictví někdo odmítnul a vyhnul by se tak plnění dluhu. V prostředí s nedostatečně vyvinutým insolvenčním právem mělo být toto prostředkem k zajištění dluhu a tím pádem i zmenšení nákladů dluhového financování.<sup>7</sup>

Nicméně s rozvojem prétorského práva se původní rigidní úprava změkčovala, až se dospělo k institutu odmítnutí dědictví, či popřípadě přechodu pozůstalosti na otroka zůstavitele.<sup>8</sup> K tomuto přechodu bylo nutné dojít s tím, jak se obchodní vztahy zesložitovaly a jak se vyvíjely možnosti spekulace. Výsledkem vývoje obchodu totiž bylo etablování složitějších spekulativnějších nástrojů, které vedly k větším ziskům, ale také větším ztrátám. V důsledku tohoto hrozilo, že předlužený dědic riskantním obchodem nemohl příliš ztratit (pozůstalost byla tak jako tak předlužená), ale mohl mnoho získat.<sup>9</sup> V takovém případě nebylo nucené ponechání pozůstalosti v rukou zůstavitelova zákonného dědice žádoucí a právní prostředí dospělo k „vynálezu“ institutu odmítnutí dědictví, které se dále šířilo na mnohé další případy.

Vzhledem k ekonomické a právní struktuře římské rodiny sice nebyl tento vývoj určující pro odmítnutí dědictví dědicem v platební neschopnosti, ale jistě ovlivnil právní historii překonáním rigidity dědického systému a obohatil ji o poznatky z insolvenčního práva. Když Hirsch<sup>10</sup> zmapoval legislativní stav v USA koncem 80. let 20. století, zjistil, že pouze 5 amerických jurisdikcí výslovně zakazuje insolventnímu dědici odmítnout dědictví.

## 2.2. Několik úvah o ekonomické stránce odmítnutí dědictví

Jak dále uvádí Hirsch, v otázce odmítnutí dědictví insolventním dědicem se střetávají dva instituty *law and economics*:<sup>11</sup> (i) dobrovolné transfery majetku<sup>12</sup> a (ii) právo dlužnických vztahů.<sup>13</sup> První koncept říká, že není možné nikoho nutit k přijetí daru. Druhý se naproti tomu drží zásady vynutitelnosti splacení dluhů.

Jinými slovy, stojí zde proti sobě právo člověka odmítnout majetek, který mu je nabízen, a zájem věřitele, aby mu byly splaceny jeho pohledávky. Z ekonomického hlediska je na první pohled

<sup>6</sup> Viz Posner, R. A.: *Economic Analysis of Law*, 6th edition, New York : Aspen Publishers 2003, str. 517.

<sup>7</sup> O významu insolvenčního práva ve vztahu k dluhovému financování viz Richter, T.: *Insolvenční právo*, ASPI, Praha 2008, str. 128.

<sup>8</sup> Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, C.H.Beck 2. vydání, Praha 1997, str. 293.

<sup>9</sup> Podobně např. Richter, T.: *Insolvenční právo*, ASPI, Praha 2008, str. 136.

<sup>10</sup> Hirsch, A. J.: *The problem of Insolvent Heir*, Cornell Law Review, May 1989, str. 597.

<sup>11</sup> Tamtéž str. 588.

<sup>12</sup> *Gratuitous transfers* – viz. např. Craswell, R.: *Contract Law: General Theories*, str. 18, dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/> (26.01.2012 20:00).

<sup>13</sup> *Creditor-debtor law* – viz např. Posner, R. A.: *Economic Analysis of Law*, 6th edition, New York : Aspen Publishers 2003, str. 16.

zájem věřitele důležitější. Vynutitelnost splacení dluhů, jak jsem již uvedl výše s odvoláním na názor Richtera je základním kamenem fungujícího (a levného) trhu s úvěry. Oproti tomu právo dlužníka odmítnout majetek, který mu je nabízen, je slabší a ekonomicky méně opodstatněné.

Musíme se ovšem zeptat, zda-li je opravdu z ekonomického hlediska účelné řešit platební neschopnost dlužníka právě přechodem majetku z dědictví. Je účelné, aby se věřitelé spoléhali na své uspokojení z takto nabytého majetku? A co ostatní, nelikvidní aktiva, která dědic po zůstaviteli zdědil, jako například „mozek a energie“?<sup>14</sup> Posner by se možná ironicky zeptal, z jakého důvodu tyto není možné převést na věřitele?

### 2.3. Odmítnutí dědictví z hlediska efektivity

Zřejmě není sporu, že odmítnutí nepředluženého dědictví nepředluženým dědicem je naprosto v pořádku a efektivní. Je zcela v souladu s ekonomickou analýzou dobrovolných transferů majetku a zřejmě i se současným etickým nazíráním na mezigenerační posloupnost. Tím, že jeden subjekt odmítá majetek, dává tím mimo jiné najevo, že pro něj nemá pozitivní hodnotu. Majetek potom případně někomu (ať už jinému dědici nebo státu), pro kterého hodnotu má.

Podobně není, dle mého názoru, sporu o tom, že odmítnutí předluženého dědictví je legitimní a ekonomicky odůvodnitelné.<sup>15</sup> Není třeba nikoho nutit, aby platil dluhy za své právní antecedenty – fyzické osoby – nad rámec dědictvím nabytých aktiv. Dluhové zatížení by potom působilo vychýlení přirozené averze k riziku, jak jsem v souladu s Richterem popsal shora, a proto není v souladu s teorií efektivního využívání zdrojů, ani efektivnímu vnímání rizika. Je tedy dle Parrethiho schématu neefektivní.<sup>16</sup>

Zbývá tedy vyřešit poslední problém, a to odmítnutí dědictví insolventním dědicem. Zákaz odmítnutí dědictví pro insolventního dlužníka je v každém případě velmi účinným nástrojem insolvenčního práva a jistě vede i ke zvýšené dobytosti pohledávek. Nicméně dle mého názoru je třeba zvážit ekonomické důvody, proč odmítnutí umožnit. Dle teorie efektivity Kaldor-Hicksova

---

<sup>14</sup> Posner, R. A.: *Economic Analysis of Law*, 6th edition, New York : Aspen Publishers 2003, str. 518.

<sup>15</sup> V tomto ohledu je současná úprava benevolentnější a zaručuje, že dědicové odpovídají za dluhy zůstavitele jen do výše nabytí dědictví. Dle nového občanského zákoníku již ze zákona dědicové takto omezené ručení mít nebudou.

<sup>16</sup> Urban, J.: *Teorie národního hospodářství*, 2. vydání, Praha : ASPI 2006, str. 27.

kritéria je situace efektivní, pokud „osoby, jejichž blahobyt se zvýšil, by (alespoň teoreticky) mohly odškodnit ty, jejichž situace se zhoršila.“<sup>17</sup>

*Představme si příklad: Fyzická osoba A zemře bez závěti a zanechá za sebou dědice B a C. Notář při předběžném šetření zjistí, že A vlastnil dům. Žádný další majetek není ani později zjištěn. Na C je vedena exekuce kvůli nesplacenému spotřebitelskému úvěru, který je v hrubém nepoměru k hodnotě spoluvlastnického podílu na domu, a C chce tedy odmítnout dědictví. Exekutor se dovolá neplatnosti takového úkonu. Vlastníkem se nakonec tedy stane z poloviny B a z poloviny věřitel C, který začne na trhu hledat kupce, který by byl ochoten koupit polovinu nemovitosti a vlastnit ji spolu s B.*

Jak jsme si tedy ukázali, v případě, že dojde k transferu jedné ideální části dědictví, vznikne nedobrovolné spoluvlastnictví subjektů s velmi odlišnou motivací při počínání s vlastnickým právem, které vyvolává vysoké náklady a tím snižuje efektivnost.<sup>18</sup> Z hlediska efektivity je tedy dle mého názoru vždy na místě vážit ekonomickou hodnotu dědických podílů pro jednotlivé účastníky věřitelských vztahů.

---

<sup>17</sup> Urban, J.: *Teorie národního hospodářství*, 2. vydání, Praha : ASPI 2006, str. 27.

<sup>18</sup> Více k problémům v otázce spoluvlastnictví např. Tracht, M. E.: *Co-ownership and Condominium*, dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/> (27.01.2012, 12:00).

### 3. Současná právní úprava institut odmítnutí dědictví

Institut odmítnutí dědictví je dle současné právní úpravy, obdobně jako úprava dědického práva obecně, koncentrován především ve dvou předpisech, a to v občanském zákoníku a v občanském soudním řádu, kde ve dvou paragrafech nalezneme procesní úpravu postupu notáře soudního komisaře v případě odmítnutí dědictví. Další úpravu potom můžeme nalézt ve zvláštních zákonech, jako jsou insolvenční zákon, či exekuční řád. Vzhledem k tomu, že dědické právo ovšem zasahuje i do dalších právních odvětví, je někdy velmi obtížné stanovit, která úprava je úpravou speciální a která úprava je pouhým *lex generalis*.

Pro účely této práce jsem současnou právní úpravu rozdělil na dvě části, a to část 3.1., která se věnuje obecné úpravě občanským zákoníkem a občanským soudním řádem, a část 3.2., kde jsou rozebrána hlediska exekučního a insolvenčního řízení.

#### 3.1. Obecná úprava dle občanského zákoníku a občanského soudního řádu

Základ hmotněprávní úpravy odmítnutí dědictví tvoří celem šest paragrafů (§§ 463 – 468 občanského zákoníku) obsažených v Části sedmé hlavě první občanského zákoníku. Těchto šest paragrafů je systematicky uspořádáno pod společný nadpis „Odmítnutí dědictví“ a bezprostředně tak navazují na tři paragrafy, ve kterých se nachází úprava nabytí dědictví.

Ze systematického výkladu tedy můžeme dedukovat, že odmítnutí dědictví zákonodárce považoval za důležité právo dědice, které vzniká nabytím dědictví.<sup>19</sup> Jedná se o právo absolutní, neboť působí *erga omnes*, stejně jako práva majetková,<sup>20</sup> a dále se jedná o právo prekluzivní.

---

<sup>19</sup> Byť pro tuto chvíli latentně, dokud nebude „aktivováno“ soudem, jak bude uvedeno dále.

<sup>20</sup> Pokud ovšem nedojde k souběhu nároků věřitelů dědice, jak bude popsáno v další části.

### 3.1.1. Nabytí dědictví

Tři paragrafy obsahující nabývání dědictví (§§ 460 – 462 občanského zákoníku) jsou obecnou úpravou dědického práva a jsou proto zcela určující pro celou úpravu dědického práva. Považuji proto za nutné, ještě než přistoupím k samotnému institutu odmítnutí dědictví, uvést pár slov k obecným principům dědického práva zde obsaženým. Dle § 460 se dědictví nabyvá smrtí zůstavitele, tedy příslušné fyzické osoby. Neuplatňuje se tradiční způsob přechodu majetku, jak byl upraven v římském přetorském právu nebo z novějších zákoníků například v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 (viz dále), tedy postupné nabízení pozůstalosti dědicům.<sup>21</sup> K hmotněprávním účinkům nabytí dědictví tedy není potřeba potvrzení dědiců soudem. Nicméně současná teorie i praxe se přiklání k názoru, že zmíněný § 460 občanského zákoníku jistou ingerenci státu (soudu, který prostřednictvím notáře soudního komisaře nabytí dědictví dědicům potvrdí, resp. schválí jejich dědickou dohodu) připouští.<sup>22</sup> Dědicové jsou v nakládání s majetkem zákonem omezeni až do rozhodnutí notáře soudního komisaře dle § 175q občanského soudního řádu, aby nemohli majetek z dědictví zcizit, pokud by vyšlo najevo, že jim dědické právo nesvědčí. Toto vyplývá z principu ochrany oprávněného dědice.

Okamžik nabytí vlastnického práv k aktivům (ale i k závazkům) zůstavitele je určen k okamžiku úmrtí zůstavitele, nicméně dědicové mohou s majetkem nakládat nebo činit jiná opatření přesahující obvyklou správu pouze se svolením soudu.<sup>23</sup> Neomezené vlastnické právo k pozůstalosti nabývají dědicové až ukončením dědického řízení vydáním usnesení soudu příslušným notářem - soudním komisařem.

Kromě podmínky, že bude dědicům svědčit dědický titul (ať už ze zákona nebo ze závěti – srovnej § 461 občanského zákoníku), a faktu, že byl zanechán zůstavitelem nějaký majetek, je třeba přiřadit podmínku, že dědicové dědictví neodmítnou.

### 3.1.2. Úkony spojené s odmítnutím dědictví

Právo dědice dědictví odmítnout je vyjádřeno především větou první § 463 občanského zákoníku. Zbytek úpravy tohoto institutu potom upravuje především podoba, v jaké má k tomuto

---

<sup>21</sup> Problém, který vznikl tím, že majetek po nějakou dobu „plaval ve vzduchu“ byl řešen konstrukcí právnické osoby *sui genesis* – „*hereditatis iacentis*“ – viz např. důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 936 nebo Eliáš, K., Zuklínová, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Praha : Linde 2001, str. 199.

<sup>22</sup> Viz např. Eliáš, K.: *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*, 1. svazek, 1. vydání, Praha : Linde 2008, str. 1335.

<sup>23</sup> Srovnej § 175r občanského soudního řádu.

odmítnutí dojit a zároveň odmítnutí v některých případech vylučuje, jak si ukážeme později. Další normy související s tímto institutem jsou ale zároveň obsaženy i ve zvláštních zákonech jako insolvenční zákon a exekuční řád, jak bude rozebráno v samostatné části.

Někdy se v souvislosti s dědictvím také mluví o „přijetí“ dědictví. Nicméně, dle mého názoru, dědictví není za stávající právní úpravy možné právním úkonem přijmout, ale pouze odmítnout. Dikce příslušných ustanovení (především § 463 občanského zákoníku ve spojení s § 460 občanského zákoníku) pojmově přijetí dědictví vylučuje, neboť dědické právo se nabyvá okamžikem smrti zůstavitele.<sup>24</sup>

Prohlášení o odmítnutí dědictví je neodvolatelné, což jednoznačně vyplývá z § 467 občanského zákoníku. Totéž platí i pro prohlášení, že dědic dědictví neodmítá, u čehož ovšem, dle mého názoru, jde o duplicitní právní úpravu, neboť toto vyplývá jinak i z ustanovení § 465 občanského zákoníku.

### 3.1.3. Podmínky odmítnutí dědictví

Formální podmínky odmítnutí dědictví jsou obsaženy v § 463 odst. 1) větě druhé občanského zákoníku, která stanovuje, že odmítnutí musí být písemné nebo musí být učiněno u soudu, tedy v praxi nejčastěji před notářem soudním komisařem.

Lhůta je určena následujícím paragrafem, a to jeden měsíc ode dne, kdy byl dědic soudem o svém právu dědictví odmítnout a o následcích odmítnutí vyzooměn.<sup>25</sup> Poučovací povinnost soudu zde nahrazuje pravidlo *ignorantia legis neminem excusat*, co se týče počátku běhu lhůty pro odmítnutí dědictví.

Dále se jedná o lhůtu prekluzivní a její zmeškání má následky zániku práva na odmítnutí dědictví a na dědice se hledí, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá.<sup>26</sup> Vzhledem k tomu, že se jedná o lhůtu hmotněprávní, „...zmeškání lhůty k odmítnutí dědictví (stanovené zákonem nebo prodloužené soudem) proto nelze postupem podle § 58 občanského soudního řádu prominout.“<sup>27</sup> Nicméně, v odůvodněných případech může být tato lhůta notářem – soudním komisařem prodloužena, jedná se

---

<sup>24</sup> S opačným názorem, který pojem „přijetí dědictví“ připouští, byť možná nedopatřením, či pouze propedeuticky, se ovšem setkáváme poměrně často, srovnej např. Švestka, J., Dvořák, J.: *Občanské právo hmotné 3*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2005, str. 268.

<sup>25</sup> Soud tedy toto, až do této doby latentní právo „aktivuje“.

<sup>26</sup> Viz rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. srpna 1996 sp. zn. 24 Co 214/96, publikovaný v časopisu Ad Notam 1/1997, str. 20a.

<sup>27</sup> Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M.: *Občanský zákoník II*, 2. vydání, Praha : C.H.Beck 2009, str. 1405

tedy potom o lhůtu soudcovskou. Nicméně nemůže být rozhodnutím soudu zkrácena, ale pouze přiměřeně prodloužena. Jak bylo uvedeno shora, ani prodloužením této lhůty se nic nemění na charakteru, který je hmotněprávní.

Právo odmítnout dědictví je dále omezeno volným počínáním dědice. Pro případ, že by dědic dal jakýmkoliv způsobem (neplatí zde omezení formy dané § 463 občanského zákoníku pro odmítnutí dědictví) najevo, že dědictví neodmítá, nebo že ho odmítnout nechce, své oprávnění dědictví odmítnout bez dalšího ztrácí. Poučení soudem, jak bylo rozebráno v předchozím odstavci, zde není podmínkou a dědic tedy v takovémto případě ztrácí právo dědictví odmítnout. V tomto případě vyznívá ustanovení § 465 občanského zákoníku velmi nejasně a může vyvolávat velké interpretační obtíže.

Jednání, které je již nutné považovat za projev vylučující odmítnutí dědictví, bylo rozpracováno až v judikatuře. Nejlépe zřejmě v rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. března 2000 sp. zn. 21 Cdo 1351/2000 „*Počínání, kterým dal [dědic] najevo, že dědictví odmítnout nechce, se rozumí takové chování dědice, který se k zůstavitelovu majetku nebo k jeho části ... projevuje jako jeho vlastník ( ... jako k vlastnímu majetku), nebo z něhož je jinak nepochybné, že hodlá jako dědic vstoupit do zůstavitelových práv a povinností.*“ Navenek projevená vůle dědice být vlastníkem zůstavitelova majetku je tedy dostatečným důvodem pro zánik práva odmítnout dědictví.

Není přitom rozhodné, zda-li si dědic takto začal počínat předtím, než byl soudem poučen o svém právu dědictví odmítnout nebo nikoliv.<sup>28</sup> V tomto případě je tedy konstrukce počátku lhůty k odmítnutí poučením soudu „kulhavá“.

*Příklad: Jediný dědic ještě předtím než je poučen soudem o svém právu odmítnout dědictví začne sousedům za úplatu pronajímat traktor, jehož nabytí mu má být na konci dědického řízení potvrzeno. Během prvního půjčení ovšem soused dědice zjistí, že traktor je velmi špatně pojízdný a potřeboval by velké investice. Dědic navíc zjistí, že bude velmi těžké ho pojistit, a velmi rád by se ho zbavil odmítnutím dědictví. Ovšem tím, že traktor již pronajal za úplatu, začal se k zůstavitelovu majetku chovat jako k vlastnímu majetku a odmítnutí dědictví už tedy nebude možné.*

Kromě vystupování vůči vlastnictví zůstavitele je možné projevit vůli „že odmítnout dědictví nechce“ také právním jednáním. Judikatura mezi takové jednání počítá zejména uznání závěti za pravou a platnou, popřípadě naopak dovolání se relativní neplatnosti závěti.<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> Právo v latentní podobě začalo existovat smrtí zůstavitele, na počínání dědice před jeho smrtí se tedy nevztahuje.

<sup>29</sup> Viz rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 19. února 1996 sp. zn. 18 Co 324/95, publikované v časopisu Ad Notam 3/1996, str. 68, nebo rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 28. června 1996 sp. zn. 24 Co 160/96 publikované v časopisu Ad Notam 5/1996, str. 118.

### 3.1.4. Zastoupení při odmítnutí dědictví

Zákonná úprava zastoupení při odmítnutí dědictví připouští *expressis verbis* a stanovuje také jeho podmínky v ustanovení § 463 občanského zákoníku. V případě, kdy se jedná o zastoupení na základě dohody o plné moci ve smyslu ustanovení § 23 občanského zákoníku, je nutné, aby plná moc, kterou se zmocněnec prokazuje, obsahovala výslovné zmocnění k odmítnutí dědictví.

K interpretačním problémům s tímto ustanovením může dojít ve chvíli, kdy plná moc bude obsahovat větu podobnou této: „...*aby mým jménem odmítnul nebo neodmítnul dědictví...*“ Dle mého názoru je smyslem ustanovení § 463 odst. 2 občanského zákoníku, vyhnout se takto dvojznačným plným mocím a klade se tedy apel na zmocnitele, aby v plné moci svou vůli jasně vyjádřil. Formulace uvedená výše dle mého názoru uvedené ustanovení obchází a činí z něj pouhý formalismus.

Nicméně, v notářské praxi je takovýto postup běžně uznáván, neboť se hojně užívá plných mocí připravených notářem, které jsou dědicům zasílány spolu s předvoláním k jednání. Zároveň je běžné předpokládat, že zmocněnci, často jiní dědicové a příbuzní, takovýchto plných mocí nezneužijí a jednají na základě dohody se zmocněncem. V případě porušení povinností zmocněnce vyplývajících z dohody o plné moci je ovšem potom možné z důvodu široké formulace obecné plné moci uplatnit pouze obecnou ochranu zmocnitele a úprava, kterou zavádí úprava dědictví, coby *lex specialis*, se stává nepoužitelnou, popřípadě by mohla teoreticky vyvolat i neurčitost celé plné moci. Není mi ovšem známo, že by soudy v podobné věci někdy judikovaly.

V případě, že se jedná o nezletilého, je třeba, aby odmítnutí dědictví za nezletilého schválil opatrovnický soud dle obecných ustanovení občanského soudního řádu. Z judikatury vyplývá, že pro schválení takového úkonu je třeba soudu dodat údaje o povaze, druhu a ceně majetku a o výši jeho dluhů.<sup>30</sup>

---

<sup>30</sup> R 46/1977.



## 3.2. Zvláštní omezení odmítnutí dědictví v současné právní úpravě

V této části této práce se budu věnovat především dvěma situacím, ke kterým v notářské praxi dochází, a to souběhu dědického řízení s řízením exekucním,<sup>31</sup> respektive s řízením insolvenčním, a to ve vztahu k oprávnění dědice odmítnout dědictví.

Problém předluženého zůstavitele (nebo zůstavitele proti kterému je vedena exekuce) je celkem jednoduchý. Pokud dědic, který k odmítnutí má nediskutovatelné právo, dědictví neodmítne, na základě procesního nástupnictví dle § 107 občanského soudního řádu dědic „*nastoupí do právního postavení zůstavitele coby jeho právní nástupce.*“ O právních, stejně jako o ekonomických důsledcích popsanych v kapitole 2 zřejmě není větší pochyb.

Větší otázky vyvolává situace v případě, že potenciální dědic je zároveň povinným v exekucním řízení je, zda-li může takovýto povinný dědictví odmítnout, či zda může uzavřít dědickou dohodu ve svůj neprospěch. Toto platí *mutatis mutandis* i pro řízení insolvenční.

### 3.2.1. Souběh dědického a exekucního řízení

Hlavním pramenem upravujícím exekucní řízení je zákon č. 121/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekucní činnosti (exekucní řád) a o změně dalších zákonů.<sup>32</sup> Pro případ souběhu dědického a exekucního řízení neobsahuje žádné zvláštní ustanovení. Objevují se proto spory, zda-li jsou jeho ustanovení vzhledem k občanskému soudnímu řádu a vzhledem k procesním pravidlům týkajícím se řízení o dědictví obsaženým v občanském zákoníku zákonem zvláštním nebo obecným. Je odmítnutí dědictví jedním dle § 463 občanského zákoníku výkonem práva z *lege specialis* k obecnému, z exekucního řádu vyplývajícím, generálnímu inhibitoriu? Nebo je to naopak, jak naznačuje Hozman, když říká v souvislosti s odmítnutím dědictví dědicem, proti kterému je vedena exekuce: „*Ustanovení § 39 občanského zákoníku ... stanoví požadavek, aby právní jednání nebylo v rozporu se zákazy a příkazy obsaženými v kogentních normách nebo aby se nevymykalo*

---

<sup>31</sup> V této práci bude velkoryse opomenut výkon rozhodnutí dle šesté části občanského soudního řádu, neboť pro ni platí *mutatis mutandis* to samé co pro exekuci.

<sup>32</sup> Dále jen „exekucní řád“.

*dobrym mravum či bezdůvodně nezasahovalo do oprávněných zájmů jiných osob.*<sup>33</sup> Čili je obecné generální inhibitorium ustanovením speciálním k úpravě dědického práva?

Z judikatury i z teorie<sup>34</sup> vyplývá, že neplatnost jednání dle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem je velmi krajním řešením a jako taková nastává jen v krajních případech.

Vzhledem k dikci ustanovení § 463 občanského zákoníku je odmítnutí dědictví právním úkonem potenciálního dědice, který je činěn před soudem. Neuplatňuje, na rozdíl například od práva rakouského nebo nizozemského<sup>35</sup> nutnost jednání, aby se potenciální dědic stal dědicem, nýbrž postačuje jeho nečinnost. Vědomé jednání tudíž k chování, které znamená neodmítnutí dědictví, není třeba. Hozman ve své práci<sup>36</sup> konfrontuje nečinnost dědice, ve chvíli, kdy neodmítne dědictví, a jeho nečinnost, ve chvíli kdy se může dovolat svého práva neopominutelného dědice. Právě tímto načrtává hranice generálního inhibitoria v jeho působení v rámci dědického řízení.

Tuto nečinnost, tedy nedovolání se práva neopominutelného dědice, neklasifikuje, s odkazem na § 34 občanského zákoníku, jako „*projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovýmto projevem spojují.*“ Odmítnutí dědictví ano, neboť zde již je projevu vůle třeba.

Na místě je ale, dle mého názoru podotknout, že odmítnutí dědictví ještě není jednání bezprostředně směřující ke zmenšení majetku, řečeno dikcí zákona, § 44a exekučního řádu, nejde o „*nakládání s majetkem*“. Není, dle mého názoru, na místě přijmout za možné použití analogie, neboť podle všeobecně uznávané Telecovy teorie<sup>37</sup> by měla být možnost neplatnosti pro rozpor se zákonem vykládána spíše restriktivně. Tudíž odmítnutí dědictví, dle mého názoru, nelze posuzovat jako nakládání s majetkem v rozporu se zákonem, tedy jako neplatný právní úkon.

Dále, pokud bychom přijali argumentaci, že nakládání s majetkem je jakékoliv jednání, které vede ke zmenšení nebo nerozmnožení majetku povinného, potom, dovedeno *ad absurdum*, by dle mého názoru povinný odpovídal například i za ušlé příležitosti, pokud svůj majetek vhodně neinvestoval a celé ustanovení o generálním inhibitoriu by bylo postaveno do rozporu se svým zákonným textem.

---

<sup>33</sup> Hozman, D.: *Účinky exekučního řízení a dispozitivní oprávnění dědice*, Bulletin advokacie 5/2011, str. 70, obdobně také Tvrdková, J.: *Exekuční a dědické řízení v souběhu* dostupném např. na internetových stránkách jejího úřadu (27.01.2012 v 10.00).

<sup>34</sup> Viz např. Telec, I.: *Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem*, Právní rozhledy, 5/2004, str. 161 až 168.

<sup>35</sup> Eliáš, K.: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam 5/2003, str. 97.

<sup>36</sup> Hozman, D.: *Účinky exekučního řízení a dispozitivní oprávnění dědice*, Bulletin advokacie 5/2011, str. 71, Praha 2011.

<sup>37</sup> Rozpracována v op. cit. sub 35).

Zbývá proto tedy argumentace § 39 občanského zákoníku pro rozpor s dobrými mravy. Jednání *in fraudem creditoris* jistě jednáním v rozporu s dobrými mravy je, a proto by se odmítnutí dědictví za účelem získání prospěchu pro osobu blízkou<sup>38</sup> mohlo stát neplatným, pokud by skutečně mělo takovýto následek. V takovémto případě by tedy bylo zřejmě možné se dovolávat neplatnosti odmítnutí dědictví pro rozpor s dobrými mravy.

### 3.2.2. Souběh dědictvého a insolvenčního řízení

Situace při souběhu dědictvého a insolvenčního řízení je v případě, že potenciální dědic je v insolvenci, vzhledem k větší obsáhlosti a propracovanosti zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon<sup>39</sup> jednodušší a, dle mého názoru, méně sporná. Jak mimo jiné uvádí Ondrůšek,<sup>40</sup> „...*pokud bylo již rozhodnuto o způsobu řešení úpadku, bude se postupovat dle § 246 odst. 4 insolvenčního zákona v případě řešení úpadku konkurzem a dle §§ 398 odst. 2 a 412 odst. 3 insolvenčního zákona v případě řešení úpadku oddlužením.*“

V případě konkurzu je odmítnutí dědictví úpadcem, mimo případy, kdy takové jednání schválí správce konkurzní podstaty, *ipso iure* neplatné, jak vyplývá z § 246 odst. 4 insolvenčního zákona.

Pokud je úpadek dědice řešen oddlužením, je nutné odlišit dva různé způsoby oddlužení. Pokud je oddlužení provedeno zpeněžením majetkové podstaty, potom není v souladu s § 398 odst. 2) insolvenčního zákona úpadek nijak v dědictvém řízení omezen, neboť do majetkové podstaty nenáleží majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení.

Opačná situace nastává, poměrně logicky, pokud majetková podstata dlužníka nepostačuje a je mu schválen splátkový kalendář. Omezení dlužníka v dědictvém řízení je potom dáno přímo § 412 odst. 3, který je analogický k výše zmíněnému § 246 odst. 4 insolvenčního zákona. Odmítnutí dědictví v takovém případě je tedy možné pouze se souhlasem insolvenčního správce, jinak je neplatné.

Spornými, jak shodně uvádí Ondrůšek, zůstávají případy, kdy je dědic vyzván k případnému odmítnutí dědictví a insolvenční soud ještě nerozhodl o způsobu řešení úpadku. Ondrůšek k tomuto uvádí: „*V této fázi řízení není dlužník-dědic žádným ustanovením insolvenčního zákona ve svých úkonech v rámci dědictvého řízení výslovně nijak vázán. To ovšem dle mého názoru neznamená, že by mohl dědic-dlužník odmítnout dědictví nebo uzavřít pro něj „nevýhodnou dědictvou dohodu“ bez*

---

<sup>38</sup> Typicky pro rodinného příslušníka, který je také dědicem.

<sup>39</sup> Dále jen „insolvenční zákon“.

<sup>40</sup> Ondrůšek, P.: *Ještě k insolvenčnímu zákonu a činnosti notáře*, Ad Notam 4/2009, str. 143

*dalšího. Z § 111 InsZ vyplývá už výše zmíněné omezení nakládání s majetkovou podstatou, jehož porušení je stíženo sankcí neúčinnosti vůči věřitelům, přičemž neúčinnými by mohly být právě ty právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů, ať už při odmítnutí dědictví nebo uzavření „nevýhodné“ dohody o vypořádání dědictví.“<sup>41</sup>*

Nicméně, dle mého názoru, obdobně, jak jsem uvedl výše ve vztahu ke generálnímu inhibitoriu, je třeba vycházet ze zákonem stanovené majetkové podstaty dlužníka. Ta je podrobně stanovena demonstrativním výčtem v § 206 insolvenčního zákona. Vzhledem k dikci § 460 občanského zákoníku se dědictví nabývá smrtí zůstavitele. V případě odmítnutí bývalý potenciální dědic pozbývá dědictví *ex tunc*, hledí se tedy na něj, jako by ho nikdy nenabyl. Je proto sporné, jestli v takovém případě vůbec dojde ke zmenšení majetkové podstaty. Dle mého názoru nikoliv, pouze dojde k jejímu „nezvětšení“ a tudíž by takové jednání mělo být platné.<sup>42</sup>

Uzavření nevýhodné dědické dohody je dle mého názoru vyloučeno, podobně jako při souběhu s exekucním řízením, pro rozpor s dobrými mravy a soud by takovou dohodu neměl vůbec schválit pro rozpor s § 39 občanského zákoníku.

Na závěr snad jen možno konstatovat že na rozdíl od souběhu s exekucním řízením, insolvenční zákon nabízí poměrně účinné nástroje, jak zabránit zmenšení majetku dlužníka a s výjimkou řešení úpadku oddlužením prostřednictvím prodeje majetkové podstaty, je odmítnutí dědictví dlužníkem, s výjimkou případů schválených správcem konkurzní podstaty, neplatné *ipso iure*.

---

<sup>41</sup> Tamtéž.

<sup>42</sup> Byť možná v rozporu s dobrými mravy viz výše.

## 4. Odmítnutí dědictví de lege ferenda

Celková úprava dědictvého práva v novém občanském zákoníku<sup>43</sup> je řádově několikanásobně rozsáhlejší, než je tomu v stávající úpravě. Rozsahem se tak blíží úpravám běžným v západoevropském kontinentálním právním prostředí. Oproti stávající úpravě, kde řada tradičních institutů dědictvého práva neexistovala vůbec nebo byla jejich existence pouze dovozena judikaturou, nový občanský zákoník s těmito instituty již počítá.

Ještě než přistoupím k úpravě odmítnutí dědictví, která je jádrem této práce, rád bych upozornil na několik obecných změn v koncepci dědictvého práva.

### 4.1. Obecně o dědění dle nového občanského zákoníku

Asi nejdůležitější změnou, která je s novým občanským zákonem zakotvena v dědictvého právu, je potlačení vůle dědiců při nakládání s pozůstalostí, resp. posílení vůle zůstavitele rozhodnout o rozdělení pozůstalosti. Materialisticky pojatá úprava socialistického zákoníku z roku 1964 se vůli zůstavitele snažila co nejvíce omezit. Upozorňuje na to například původní Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku: „...odmítnutí právní relevance zůstavitelových podmínek a příkazů v závěti s argumentem, že mrtvý nemá vůli, takže ani k jeho příkazům nelze po jeho smrti přihlížet a že musí být dědici umožněno, aby se zděděným majetkem – tedy s majetkem, který nevytvořil – naložil podle svého hospodářsky co nejúčelněji. Tím je mj. oslabena mezigenerační solidarita, o jejíž zachování standardní občanské zákoníky naopak pečlivě dbají.“<sup>44</sup> Je to právě institut odmítnutí dědictví, který mezigenerační kontinuitu vrací na relevantní míru, neboť opět záleží na vůli dědice, zda-li se k této kontinuitě přihlásí, resp. zda-li se jí na základě své vlastní vůle z jakéhokoliv důvodu nepřerušší.

Druhou zvýrazněnou zásadu v novém pojetí dědictvého práva, jak dále uvádí důvodová zpráva, je přechod majetku na jednotlivce. Disminuje se tak role státu a jeho případný zisk odúmrti na nižší

---

<sup>43</sup> Zákon č. 89/2012 Sb.

<sup>44</sup> Důvodová zpráva publikovaná v *Osnova občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*, Plzeň : Aleš Čeněk 2009, str. 253. (Pozn. autora: z novější verze Důvodové zprávy již bohužel tato jasná a elegantní proklamace vypadla, byť toto ideové východisko bylo zachováno)

úroveň.<sup>45</sup> V díle 4 – Zákonná posloupnost, jsou dosavadní dědické třídy rozšířeny o pátou a šestou třídu, tedy zákonným dědicem se nově budou moci stát například prarodiče zůstavitele nebo jeho sestřence, resp. bratrance. Akcentuje se tedy snaha, aby majetek přecházel do rukou státu jen ve výjimečných případech.

Samotná koncepce odúmrti se, jak mimo jiné vyplývá z Důvodové zprávy, nadále posunuje směrem k moderním soukromoprávním kodifikacím, když, na rozdíl od současného § 462 občanského zákoníku, mění podstatu odúmrti z veřejnoprávní na soukromoprávní.<sup>46</sup> Dle dikce návrhu nového občanského zákoníku má být na stát pohlíženo, s několika výhradami, ke kterým se vrátím dále, jako na běžného dědice.<sup>47</sup>

## 4.2. Odmítnutí dědictví v návrhu nového občanského zákoníku

Účinky současného institutu odmítnutí dědictví jsou v novém občanském zákoníku rozloženy do tří samostatných institutů upravených §§ 1484 až 1490 (jedná se o zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví a vzdání se dědictví).

### 4.2.1. Zřeknutí se dědického práva

Zřeknutí se dědického práva<sup>48</sup> je jedním z institutů dědického práva, který se v českém kontextu vrací ke stavu před přijetím socialistického občanského zákoníku z roku 1964. Umožňuje vzdání se práva na pozůstalost již *inter vivos*, a to smlouvou se zůstavitelem uzavřenou formou veřejné listiny.<sup>49</sup> Toto zřeknutí se považovala prvorepubliková judikatura za neodvolatelné.<sup>50</sup>

Prvorepubliková literatura charakterizovala smlouvu o zřeknutí se dědictví takto: „*Zřeknutí se dědictví je smlouvo dědickou (nikoliv obligačně právní ... ) ... předmětem vzdání se jest povolání*

---

<sup>45</sup> Oproti posílení role státu v občanském zákoníku z 1964.

<sup>46</sup> Dle současného výkladu ustanovení § 462 občanského zákoníku jde v tomto případě o nabytí vlastnictví rozhodnutím státního orgánu dle § 132 občanského zákoníku.

<sup>47</sup> Viz *Důvodová zpráva* ve znění publikovaném na stránkách [www.psp.cz](http://www.psp.cz) po schválení nového občanského zákoníku Poslaneckou sněmovnou.

<sup>48</sup> Dědické právo definuje § 1475 odst. 1 nového občanského zákoníku jako „...*právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní.*“

<sup>49</sup> § 1484.

<sup>50</sup> Vážný 9455.

*k dědictví ... a to buď povolání k dědické posloupnosti vůbec, nebo jen k určité posloupnosti...*<sup>51</sup>  
Domnívám se, že tato nuance ale nebude v praxi činit větší problémy a použijí se obecná ustanovení k závazkům s přihlédnutím k výkladovým hodnotám práva dědického.

Započtení darů na dědický podíl se v praxi ukazuje jako málo flexibilní a efektivní řešení. V dědickém řízení se k němu přihlíží pouze na návrh účastníků, což může vést k vleklým sporům mezi dědici.<sup>52</sup>

Zřeknutí se práva je dále, na rozdíl například od odmítnutí dědictví, účinné i vůči právním nástupcům odmítnuvšího potenciálního dědice (neboť jemu se pravděpodobně již dostalo jiného plnění, které může přejít dále na jeho dědice). Zřeknutí se dědického práva je možné učinit i ve prospěch třetí osoby. Toto zřeknutí se, dle odstavce 2 předmětného ustanovení, je ovšem vázáno rozvazovací podmínkou, aby se daná osoba stala dědicem, jinak zřeknutí se zůstane bez účinků. Naopak, dle prvorepublikové judikatury by bylo neplatné zřeknutí se dědictví ve prospěch jiného presumptivního dědice.<sup>53</sup>

V poslední řadě je možné učinit zřeknutí se „pouze práva na povinný podíl“, potenciální dědic se nezříká práva, které mu svědčí ze zákonné posloupnosti, pokud by nakonec zůstavitel přeci jen zemřel *intestatus*. Nicméně, ani zřeknutí se práva na povinný díl nezbavuje potenciálního dědice práva na zaopatření dle § 1665 nového občanského zákoníku, pokud jsou splněny dané podmínky.

*Praktické využití tohoto institut si můžeme nejlépe představit v následujícím příkladu: Zůstavitel daruje potenciálnímu dědici dům větší hodnoty a na oplátku žádá, aby se tento zcela vzdal svého dědického práva, protože jeho zbývající movitý majetek zdaleka nedosahuje ceny darované nemovitosti. Po smrti nebude nutné dělat zápočet daru na dědický podíl, protože ten již byl vyřešen za života zůstavitele a zakotven v darovací smlouvě.*

#### 4.2.2. Odmítnutí dědictví

Úprava samotného odmítnutí dědictví je v novém občanském zákoníku<sup>54</sup> velmi podobná současné právní úpravě, především co se týče formy, lhůt, úpravy zastupování, bezpodmínečnosti,

---

<sup>51</sup> Rouček, F., Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl II.*, Reprint, Praha : Codex Bohemia 1998, str. 68.

<sup>52</sup> Neplatí pro příkaz k započtení vyjádřený v závěti.

<sup>53</sup> Glaser Unger 2304.

<sup>54</sup> §§ 1485 až 1489.

neodvolatelnosti a povinnosti soudu poučit dědice o jeho právu dědictví odmítnout. Současná judikatura proto bude zřejmě aplikovatelná i na nový občanský zákoník.

Jedinou podstatnou změnou je potom právo neopominutelného dědice, který může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu.<sup>55</sup> Jedná se opět o tradiční institut, který upravoval ABGB v § 808. Dle mého názoru se ale v praxi nebude jednat o často se vyskytující případ.

#### 4.2.3. Vzdání se dědictví

Institut vzdání se dědictví<sup>56</sup> je v současné právní úpravě nahrazen uzavřením dědické dohody v příslušném smyslu,<sup>57</sup> která zůstává i nadále zachována. Nicméně, zákonodárce se přesto rozhodl tento institut upravit *explicis verbis* ustanovením nazvaným „vzdání se dědictví“. Dědic, který dědictví neodmítne, se může, dle tohoto ustanovení, vzdát dědictví ve prospěch ostatních dědiců. Na rozdíl od odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví má dle doslovného znění zmíněného paragrafu účinky i pro potomky zůstavitele. Vzdání se dědictví ovšem, dle odst. 2 zmiňovaného paragrafu, nezbavuje povinnosti splnit odkazy a příkazy vyplývající ze zůstavitelovy poslední vůle.

Zde dochází k mírnému odklonu od úpravy ABGB, neboť ustanovení odstavce 2 dispozitivně odkazuje na ustanovení o zcizení dědictví,<sup>58</sup> které má především důsledky odpovědnostní. Nabyvatel i zcizitel dědictví se stávají solidárně odpovědnými za závazky zůstavitele. Prvorepubliková judikatura v tomto ohledu naproti tomu odkazovala na analogickou aplikaci smlouvy darovací.<sup>59</sup>

Rozdíl oproti dědické dohodě spatřuji především pro případy, kdy je zahájeno dodatečné řízení o dědictví dle současného § 175x občanského soudního řádu. V případě dědické dohody je třeba uzavřít o nově najevo vyšlém majetku novou dědickou dohodu. Naproti tomu v případě vzdání se dědictví se, dle mého názoru, vztahují účinky tohoto prohlášení i na majetek, který bude potenciálně v budoucnu objeven.

*Příklad: Dědicové jsou tři bratři, z nichž jeden podniká s nemovitostmi a žije trvale v zahraničí. O rodinný dům nemá zájem, protože spoluvlastnický podíl pro něj nemá větší hodnotu.*

---

<sup>55</sup> § 1485.

<sup>56</sup> § 1490.

<sup>57</sup> Tzn. v dohodě dědic prohlásí, že nežádá, aby z dědictví něčeho nabyl nebo aby mu byla vyplacena náhradová pohledávka.

<sup>58</sup> §§ 1714 až 1720.

<sup>59</sup> Vážný 6487.



*Vzdá se tedy dědictví ve prospěch ostatních dědiců, kteří mají k rodinnému domu silnější pouto. Toto vzdání se se bude vztahovat i na veškerý v budoucnu objevený majetek.*

#### 4.2.4. Závěrem o institutech nového občanském zákoníku rozšiřujících stávající odmítnutí dědictví

Nový občanský zákoník institut známý ze současného platného občanského práva jako odmítnutí dědictví de facto přebírá a nedochází v něm k příliš velké diskontinuitě.<sup>60</sup> Dědicům dává legislativně zaručené tři instituty, pomocí kterých se může dědictví buďto *zřeknout*, *odmítnout* nebo se ho *vzdát*. V prvním případě se jedná o obnovený institut pocházející z ABGB a přetrvávající i ve středním občanském zákoníku z roku 1950, v druhém případě o úpravu přejatou ze současného občanského zákoníku a v posledním případě o úpravu kontraktuální v podobě inovace institutu dědické dohody.

Dle mého názoru se tato nová úprava projeví ve vnímání dědického práva pozitivně, nicméně její reálný dopad na právní prostředí bude spíše okrajový, především ohledně *odmítnutí* a *vzdáním* dědictví, které nepřinášejí, na rozdíl od jiných částí nové úpravy dědického práva příliš inovativního.

Velkým posunem vpřed jistě bude ale institut *zřeknutí* se dědictví. Byť se jedná o celkem tradiční civilistický nástroj dědického práva, v české právní teorii ani judikatuře se nic podobného nepodařilo na základě občanského zákoníku z roku 1964 vytvořit. Pokud se tento institut rozšíří do praxe, v což osobně pevně doufám, může ušetřit mnoho sporů o zápočty darů potenciálního zůstavitele svým potenciálním dědicům *inter vivos*. Na skutečné dopady rekonstrukce dědického práva si budeme muset počkat, až nám je vyjeví právní praxe.

## 5. Závěrem

Institut odmítnutí dědictví (či jeho modifikace v podobě zřeknutí se dědictví a vzdání se dědictví), je jediným spolehlivým způsobem jak se vydat vstříc majetkové a právní diskontinuitě s vlastními předky. Mělo by se tedy s ním náležitě zacházet a zákonodárce by měl vytvořit prostředí, které by podporovalo více kontinuitu než diskontinuitu. Tato jeho snaha ovšem musí mít svoji hranici v efektivitě a účelnosti.

---

<sup>60</sup> Eliáš, K., Zuklínová, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Praha : Linde 2001, str. 199.

Pro dobytost pohledávek je jistě lepší, pokud insolventní dědic, nebo dědic, proti kterému je vedena exekuce, nemůže dědictví odmítnout. Na druhou stranu, pro lepší mezigenerační využití statků je jistě lepší dát možnost dědicům, aby vypořádali své poměry mezi sebou dle svého uvážení, byť by mělo třeba dojít k zmenšení uspokojení věřitele z dědictví. V této oblasti tedy nacházíme velký prostor pro soudcovské vážení zájmů.

V českém právu na jedné straně stojí názor, že odmítnutí dědictví dědicem, proti kterému je vedena exekuce, je neplatné pro rozpor se zákonem. Nicméně, pro takovýto závěr chybí jednoznačné argumenty a opora v zákonném textu. Jsem proto toho názoru, že vždy je třeba se dovolat neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy.

Rozpor se zákonem dává soudnímu řízení příliš mechanický ráz, dobré mravy naopak nechávají prostor právě pro rozsáhlejší soudcovské uvážení. Jistě si dovedeme velmi dobře představit případ, kdy by naopak jednání věřitele, exekutora nebo insolvenčního správce mohlo být klasifikováno jako jednání v rozporu s dobrými mravy, a tudíž soukromoprávně neplatné.

Bohužel tyto problémy odmítnutí dědictví zatím neřeší ani nový občanský zákoník. Bude zřejmě nutné si počkat na balík doprovodných zákonů a novelizací exekučního řádu a insolvenčního zákona, abychom si mohli být zcela jisti, jak se právní úprava bude vyvíjet. Zatím je jen jasné, že ustanovení o neplatnosti právních úkonů vypadají na první pohled velmi podobně.<sup>61</sup>

Zřeknutí se dědictví v tomto ohledu přinese zřejmě největší posílení právní jistoty dlužníka. Smlouva uzavřená za života zůstavitele postaví dlužnicko-věřitelské vztahy na jasnou úroveň již před úmrtím zůstavitele. Pak zřejmě nebude možné se dovolávat neplatnosti.

Naopak u vzdání se dědictví bude motivace poškodit věřitele nejvíce zřejmá. Řekl bych, že uzavření takové smlouvy bude *in fraudem creditoris* téměř vždy, tedy alespoň s ohledem na § 1 nového občanského zákoníku. Stejně tak dnes soud nemůže schválit dědickou smlouvu, která je v rozporu s dobrými mravy a vzdání se dědictví je jen modifikací takovéto smlouvy.

Ve středu mezi oběma póly tak zůstává, stejně jako dnes, odmítnutí dědictví. Obávám se, že bez kvalitní doprovodné legislativy, ani rekodifikace tento problém jasně nevyřeší a bude nadále nutné si klást otázky, kdy je ještě možné dědictví odmítnout a kdy již nikoliv. Na jedné straně vždy budou stát zájmy věřitelů a na druhé zájmy ostatních dědiců ekonomicky využívat co nejlépe zděděný majetek, což je hlavní důvod a problém mezigeneračních transferů majetku.

---

<sup>61</sup> Srovnej § 39 současného občanského zákoníku a § 1 nového občanského zákoníku.

## Prameny

## Literatura

Craswell, R.: *Contract Law: General Theories*, dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/> (26.01.2012 20:00)

*Důvodová zpráva publikovaná v Osnova občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*, Plzeň : Aleš Čeněk 2009

*Důvodová zpráva publikovaná na stránkách www.psp.cz v posledním znění po schválení nového občanského zákoníku Poslaneckou sněmovnou* (25.03.2012 12:00)

Eliáš, K.: *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného*, in: Dvořák, J., Winterová, A.: *Pocita Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha : ASPI 2005

Eliáš, K.: *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*, 1. svazek, 1. vydání, Praha : Linde 2008

Eliáš, K.: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad notam 5/2003

Eliáš, K., Zuklínová, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Praha : Linde 2001

Hirsch, A. J.: *The problem of Insolvent Heir*, Cornell Law Review, May 1989

Hozman, D.: *Účinky exekučního řízení a dispozitivní oprávnění dědice*, Bulletin advokacie 5/2011

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, 2. vydání, Praha : C.H.Beck 1997

Ondrůšek, P.: *Ještě k insolvenčnímu zákonu a činnosti notáře*, Ad Notam 4/2009

Posner, R. A.: *Economic Analysis of Law*, 6th edition, New York : Aspen Publishers 2003

Richter, T.: *Insolvenční právo*, Praha : ASPI 2008

Rouček, F., Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl II.*, Reprint, Praha : Codex Bohemia 1998

Švestka, J., Dvořák, J.: *Občanské právo hmotné 3*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika 2005

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M.: *Občanský zákoník I a II*, 2. vydání, Praha : C.H.Beck 2009

Telec, I.: *Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem*, Právní rozhledy, 5/2004

Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní. Část I*, Praha : Bursík a Kohout 1905

Tracht, M. E.: *Co-ownership and Condominium*, dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/> (27.01.2012, 12:00)

Tvrdková, J.: *Exekuční a dědické řízení v souběhu*, dostupné na internetových stránkách jejího úřadu (27.01.2012 v 10.00)

Urban, J.: *Teorie národního hospodářství*, 2. vydání, Praha : ASPI 2006

## Judikatura

Městský soud v Praze:

24 Co 160/96, publikováno v časopisu Ad Notam 5/1996.

24 Co 214/96, publikováno v časopisu Ad Notam 1/1997.

Krajský soud v Brně:

18 Co 324/95, publikováno v časopisu Ad Notam 3/1996.

Nejvyšší soud České republiky:

20 Cdo 1855/98, dostupné v aplikaci Beckonline,

21 Cdo 1351/2000, dostupné v aplikaci Beckonline,

R 46/1977, dostupné v aplikaci Beckonline.

Prvorepubliková judikatura:

Glaser Unger 2304,

Vážný 6487,

Vážný 9455.